

Sófár

2011. 07. 03.

עתון הקהילה היהודית בנירעג'האזה – a Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja

MÁRTÍROK EMLÉKNAPJA 2011.

GÁLL OTTÓ, AZ EÖTVÖS KÁROLY MAGYAR-IZRAELI BARÁTI KÖR ELNÖKÉNEK BESZÉDE

Tisztelt Polgármester Úr!

Tisztelt Alpolgármester Asszonyok, Képviselő Urak és Hölgyek! Tisztelt Megemlékezők!

A holokauszt mártírjairól megemlékezni nem illemből jöttünk el! A legtöbb megemlékezést úgy szoktuk nevezni: ünnepség. Megemlékezünk 1848 hőseiről, 1956 forradalmáiról, István királyunk államalapításáról, és boldogan ünnepeljük évszázadok múltán is történelmünk nagyjait. Boldogok vagyunk, legalább azokon a jeles napokon, hogy lám-lám, a kicsiny magyar nép mekkora hősokeket adott a történelemnek, a világnak. Példaképeket, követendő mintákat. Nostalgiaival nézünk vissza azokra az eseményekre, amikor mi, magyarok megmutattunk, hogy vagyunk valakik, hogy figyelemre méltó fiai vannak e nemzetnek. Büszkéek vagyunk erre akkor is, ha rész veszünk az ünnepségeken, akkor is, ha nem.

A holokausztról megemlékezni azonban más. Nem ünnepelünk, hanem gyászolunk. Nem vagyunk büszkéek, hanem magunkba szállva, szemünket lesütve, fejünket lehajtva szégyenkezünk. Azon tettek miatt, amiket nem mi követtünk el, hanem a nagyapáink korosztálya. Sokan csak reménykedni tudunk abban, hogy a saját rokonaink hátha nem vettek részt benne. A holokauszt az emberiség szégyene – írtuk az egyik táblára, amivel nemsokára végig fogunk vonulni a Vasvári Pál utcán. Igen, szegyen. Olyan bűncselekmény, olyan embertelenség, amit a mai napig nem lehet ép ésszel felfogni és megérteni. Hogyan aljasulhatott le az ember ennyire? Hangsúlyozom, nem egy emberről, nem kettőről van szó, hanem AZ EMBERRŐL. Tömegesen, gátlás és lelkiismeret-furdalás nélkül, kárörömmel játszotta át sok ezer honfitársunk zsidó szomszédját a csendörök kezére, hogy megszabaduljon tőle, vagy rátegye a kezét a vagyonára.

Azért jövünk el évről évre, nem illemből, hanem azért, nehogy valaki elfelejtse, hogy az ember hová tud süllyedni. Azért jövünk el és azért emlékezünk meg egykori zsidó honfitársainkról, hátha valamit jóvá tudnánk tenni, csak legalább egy kicsit tudnánk javítani a nemzetünknek azon megítélésén, amit meghatároz az 1940-es években rányomott bélyeg.

Azért jövünk el évről évre, hátha a köztünk élő zsidó szemtanúk, akik ott voltak a koncentrációs táborokban, akik túléltek, de elvesztették teljes családjukat, hátha megbocsátának nekünk és nem a gyilkosok és cinkosaik utódait látnák bennünk. Azért jövünk el és emlékezünk, hogy kifejezzük: nem értünk egyet elődeink döntésével, a gyávaságukkal, és elhatároljuk magunkat elődeink szörnyeteitől.

A történetet nem lehet elégszer elmondani. A történet szörnyű, hihetetlen, de éppen ezért kell elmondani újra és újra. Mert 1944-

ben bekövetkezett az, ami utólag is hihetetlen, előtte pedig rémálmokban sem fordult elő. Hatmillió embert gyilkoltak meg a náci halálgyárakban – csak úgy. Minden jogszerű és ésszerű indok nélkül. Ezért kell újra és újra elmondani, hogy a legfiatalabbak is megtudják, hogy az ember gonosszá és szörnyű tud válni, ha engedjük a gyűlöletet elhatalmasodni.

A trianoni békeszerződés utáni időszakban Nyíregyháza zsidó lakossága nagyjából 5.000 főben stabilizálódott, ami alig tette ki a város lakosságának 10 %-át. A kereskedelemben, a pénzügyben és bizonyos értelmiségi pályákon azonban részvételi arányuk ennél jóval magasabb volt. A nyíregyházi üzletek majdnem 30 %-át zsidók üzemeltették. A gazdasági nehézségek, a világválság már 1920-tól olyan gondolatokat teremtett a magyar politikusok fejében, aminek későbbi kiteljesülése lett a holokauszt. Először csak kontrollálták a zsidó birtokok eladását és bérbeadását, majd egyszerűen kisajátították – bár térítés ellenében – a 100 holdnál nagyobb zsidó tulajdonú földbirtokokat. 1939-től újra kötelezték az iparosokat működési engedélyük megújítására, amit azonban csak úgy adtak meg, hogy a zsidó üzletek aránya nem érhesse el a 6 %-ot.

A politikai jogfosztás első jele a munkaszolgálat bevezetése volt. A zsidókat kizárták a nemzeti hadseregből és előbb három hónapra, majd 1941-től két évre fegyver nélküli munkaszolgálatra vezényelték.

1939-től zsidók nem lehettek városi képviselők, pedig akkoriiban a képviselőtestület 28 %-a volt zsidó származású.

Kizárták az izraelitákat a civil szervezetekből, alapítványokból, szakmai érdekképviseletekből is. Nyíregyházi Szohor Pál polgármester javaslatára a Kereskedő Ifjak Egyesületéből 12 főt töröltek. Az előterjesztésben megfogalmazottak szerint „az egyesület túltengően zsidó jellegű” volt.

Ekkor már levegőben lógott a zsidók Magyarországról való kitelepítésének gondolata. Ennek első megvalósulása 1941-től az úgynevezett hontalan zsidóknak, akik magyar állampolgársággal nem rendelkeztek, Kamenyec-Podolszka történi deportálása, majd a németeknek való átadása. 17 ezer ember került így, köztük sok nyíregyházi is, a németek kezébe, akik három napon belül kivégezték őket.

Itt álljunk meg egy pillanatra. Ne rohanjunk el a számok és adatok mellett. Három nap alatt 17 ezer zsidót meggyilkoltak. Csak úgy. Nem voltak bűnözők. Nem volt semmi vétkük. Csak a honfitársainknak nem kellett. Nem-kívánatosokká, fölöslegessé, kártékonyakká lettek nyilvánítva, ezért rövid úton végeztek velük.

Közben az áldozatok itthon maradt ismerősei semmit nem sejtettek, sőt, feltétel nélkül megbíztak a kormányzóban, gondol-

ván, hogy az ügysem engedné őket bántani. Ez a hitük meg is erősödött, amikor a belügyminisztérium leállította a hontalan zsidók deportálását.

De ezzel nem ért véget.

„Közel van a front, hadműveleti területen vagyunk, ahol politikailag megbízhatatlan személyek jelenléte nem kívánatos” – jelentették ki Nyíregyházán is. 1944. április 5-től a nem megbízhatónak nyilvánított zsidó lakosságot sárga csillag viselésére kötelezték. Csak április 28-tól lett volna a törvény szerint kötelező, de már jóval előtte, április 8-tól megkezdték a baktalórántházai és kisvárdai járásban a zsidó lakosság összegyűjtését. Előbb a helyi közösségi épületekbe, zsinagógáikba terelték őket, majd a kisvárdai gettóba kerültek.

Gettósítás. Így nevezte a közvélemény a zsidók kényszerlakhelyre költöztetését.

A művelet irányításával valójában németek voltak megbízva. 200 főnyi SS alakulat jött Magyarországra, és ez a 200 német vezényelte le a magyar zsidóság összegyűjtését és deportálását. Segédkezett nekik a magyar csendőrség, a magyar közigazgatás és egyszerű magyar civil aktivisták.

A nyíregyházi gettót Nyíregyházi Szohor Pál azon a területen jelölte ki, ahol most állunk. A Dohány utcától a Bessenyei térig, a Kótaji (most Vasvári Pál) utcától a Jókai térig. 1944. április 16-án hajnalban 36 Nyíregyháza környéki településen kezdték összeszedni és Nyíregyházára szállítani a zsidókat. Április 28-ra, amikor a miniszterelnöki rendelet a gettósításról hatályba lépett, Nyíregyházán már be is fejezték a gettósítást. A gettóba zárt 17.580 fő között csaknem 5.000 nyíregyházit találhattunk.

A gettó lakói hihetetlen zsúfoltságban éltek. Csak néhány adat: Kossuth utca 30. szám: 45 fő; Kossuth utca 13. szám: 141 fő; Nyírfá utca 8. szám: 94 fő, és hosszan lehetne sorolni a megdöbbentő adatokat. Május 5. és 15. között elszállították az így összezsúfolt zsidó családokat a gyűjtőtáborokba: Nyírjestanyára, Simapusztára, és a nyíregyháziak többségét Harangodra. A varjúlaposi gyűjtőtábor foglyait már május 2-án Nyírjestanyára vitték, majd 14-én onnan, Nyírjesről indult az első transzport Auschwitz II. Birkenaubá.

A Nyíregyházán végigvonuló zsidó tömeget a lakosok egy része megsiratta, de olyanok is voltak, akik a Korona szállóban hangos zeneszóval ünnepeltek. Tudom, sokat hallották, mégis elmondom az ismert történetet:

Nyíregyházi Szohor Pál május 15, az utolsó transzport elszállítása után a templomból kilépve így hálálkodott: „Hála Istennek! Ez az első vasárnap, midőn városunkban zsidómentesen tarthattuk meg istentiszteletünket.”

Tisztelt Polgármester Úr! Korábban is megtettük, most Öntől, mint a város első emberétől újra kérjük: Nyíregyházi Szohor Pál antiszemita polgármester arcképét távolítsák el a Városháza folyosójáról! Az ott megforduló becsületes városlakókat ne hozza abba a helyzetbe, hogy egy ilyen jellemtelen ember arcképét kelljen nézegetniük!

A gyűjtőtáborok kiürítése május 14-én kezdődött. A beva-

gonírozás Nyíregyháza és Nagykálló vasútállomásain történt. Kovács László a következőket írja könyvében:

A teherrakodó rámpát és környékét szoros csendőrkordon zárta el a külvilágtól. A megalázó jelzők, szidalmak, ütlegek közepette és ellenére is lassan teltek meg a tehervagonok. A szerelvény minden kocsijának kisméretű ablakai szögesdróttal voltak ellátva. A mi közelünkben is volt, akit a szekérről félholtan dobtak a vagonba. Itt nem maradhat – szölt a félreérthetetlen parancs! Az elhurcolásunk óta eltelt 5 hét következményeként erőtlenné vált felnőttek, mozogni alig tudó gyerekek koszosan, rongyosan, egymást segítve másztak fel a vagonokba. A zsúfoltság akkora volt, hogy a toloajtót csak úgy lehetett a helyére gurítani, ha a már bent lévőket kívülről még ütik, vágják az egyenruhások. A vagonokban két vödör és egy kanna volt WC, illetve víztárolás céljára.

1944. június 5-re Szabolcs, Szatmár és Bereg vármegyék zsidómentesek lettek.

Elvitte őket a vonat a koncentrációs táborokba, a haláltáborokba, hogy egy irgalmatlan halálosztó gépezet, amit emberek működtettek, soha ne engedje őket visszatérni.

6 millió zsidó, köztük 600 ezer magyar zsidó, köztük majdnem 5 ezer nyíregyházi. A Szarvas utcai zsidó iskola 250 diákja és mások.

A holokausztra emlékezni kötelességünk.

Mert a holokauszt nem a gettóban, nem a gyűjtőtáborokban és nem a koncentrációs táborokban kezdődött. A holokauszt nem Hitlerrel kezdődött.

A holokauszt a szívekben kezdődött.

Akkor, amikor elhitték, hogy van értékes és értéktelen ember.

Amikor elhitték, hogy az „értéktelen” embert gyűlölködtem, kirekesztem, elpusztíthatom.

Amikor elhitték, hogy nem minden ember elpusztítása gyilkosság.

Amikor elhitték, hogy a jó hazafi kíméletlenül pusztítja a zsidót.

Álljunk meg újra egy percre! Gondolkodjunk el! Ha akkor éltünk volna, melyik csoportba tartoztunk volna? Az elkövetőkhöz? A néma szemlélőkhöz? Vagy lett volna bátorságunk embermentőnek lenni, kockáztatva saját életünket? A becsületünk vagy az életünk lett volna kedvesebb? Hagytuk volna, hogy unokáink szégyenkezzenek miattunk?

Barátaim! Ma is mondanak hasonló hazugságokat, egyesek még a parlament ülésein is! Aki azt gondolja, hogy bátor lett volna 1944-ben, annak ma is van lehetősége és van oka a szavát hallatni. Ne engedjük meg, hogy a rasszizmus, a kirekesztés újra tért nyerjen Magyarországon!

Bátor emberekre van ma is szükség, akik szeretik az igazságot és gyűlölik a gonoszságot!

Az ilyen bátor embereket várjuk egy demonstratív sétára a következő rendezvény helyszínére, a Kótaji úti zsidó temetőig, ahol gyászistentiszteletre kerül sor.

Soha többé Soá! Soha többé fasizmus! Soha többé rasszizmus!

ÉVFORDULÓ/K/RA EMLÉKEZÜNK

Évtizedekkel a történések után – már a 24. órában – kötelező feleleveníteni a magyar állam zsidóellenes intézkedéseit és azok következményeit. Kötelező az emlékezés és az emlékeztetés! *Bizonyítani, hogy a magyar zsidóság iszonyatos tragédiája, a vidékiek elpusztítása nem 1944-ben, a német megszállással kezdődött. Napjainkban sajnos még sokan vannak, akik szerint a magyar vézskorszaknak nem voltak történeti előzményei. Ezek át akarják írni, meg akarják szépíteni a történelmi múltat: „nem akkor volt, nem úgy, vagy meg sem történt, ill. a németek csinálták, stb.” A valóság az, hogy a „szegedi gondolat”-tól a negyedszázados Horthy-korszak zsidóellenes politikáján át egyenes út vezetett a holokauszthoz.*

1920-ban(!) – amikor még nyoma is alig volt a náciknak – fogadta el az Országgyűlés a XXV. Tc-*ket, a hírhedt numerus clausust...* Ez a törvény lett a XX. század Európájának első zsidóellenes törvénye, amely 6%-ban határozta meg a felsőfokú tanintézményekbe felvehető zsidó hallgatók arányát.

1938, majd 1939-ben lépett hatályba – a numerus clausust nem számítva – az első és a második zsidótörvény. Az előbbi az értelmiségi pályákon és a tíz főnél többet foglalkoztató vállalatoknál a zsidó alkalmazottak számát 20%-ban szabta meg. A második az előbbire épülve, abban jelentős szigorításokat írt elő: meghatározta, kit kell zsidónak tekinteni; zsidó nem szerezhethet magyar állampolgárságot; zsidó nem választható az Országgyűlésbe, képviselőtestületekbe; zsidó nem lehet állami, törvényhatósági, köztisztviselő, közjegyző, stb. Ezen kívül számos helyről száműzte e törvény a zsidókat.

A magyar törvényhozás e két törvényvel hálálta meg a náciknak a Felvidék

és Kárpátalja visszacsatolásához nyújtott segítségét.

70 éve, 1941. augusztus 8-án jelent meg az Országos Törvénytárban az 1941.XV.Tc., a numerus clausust nem számítva a harmadik zsidótörvény.

Bárdossy indoklása: a XIX. század végétől a zsidósággal kapcsolatos politika kedvezőtlen hatásokat hozott; az asszimilációs folyamat nem vezetett eredményre; a vegyes házasságok befolyáshoz juttatták a zsidó szellemiséget, stb. *E törvény a házassági jogról szóló 1894. XXXI. Tc(!) kiegészítését és módosítását írta elő, valamint ezzel kapcsolatos fajvédelmi szigorításokat határozott meg.*

A törvény első látásra ártalmatlannak tűnt, címében nem szerepelt a „zsidó” szó. *A zsidók meghatározásának addigi vallási ismervét faji kritériumra cserélte.*

Ettől nyíltabb és vérlázítóbb fajüldöző törvényt még nem hoztak az országban. A törvény 4. részének 9. és 10. cikkelye: „...a zsidók és nem zsidók házasságának tilalma” és a büntető szankciókat leíró 5. rész kimondotta az 1935. évi nürnbergi náci fajüldöző törvények szellemiségén alapul! Bevezette a házasság előtti orvosi vizsgálatot; megtiltotta a nem zsidók és zsidók közötti házasságot; „fajgyalásznak” minősítette és büntetni rendelte a nem zsidók és zsidók közötti nemi kapcsolatot.

Zsidónak kell tekinteni azt, akinek legalább két nagyszülője zsidónak született és azt, aki zsidó hitközség tagja. Nem zsidó az, akinek két nagyszülője ugyan zsidónak született, de ő maga már kereszténynek született és az is maradt, emellett mindkét szülője keresztény volt házasságkötésük idején. Az ilyen személy azonban nem csak zsidóval, hanem olyan nem zsidó-

val sem köthetett házasságot, akinek egy vagy két nagyszülője zsidónak született.

A magyar állam e törvénnyel köszönte meg a németeknek Észak-Erdélyt és a Délvidéket.

A parlament által 1920-1941. között hozott összesen négy zsidótörvény és több más kormányrendelet jól előkészítette a német megszállás után kiadott zsidóellenes jogszabályok tömeghatását, támogatását.

A Horthy-éra alatt mintegy 300, a zsidó vallású magyar állampolgárok jogait korlátozó vagy megszüntető rendelkezést vezettek be.

A hazai közvélemény jelentős része nem ismeri vagy nem akarja meg- és elismerni azokat a történéseket sem, amelyek már a megszállást megelőzően – a munkaszolgálatban és a Kamanyec-Podolszk-i „előholokauszt” során – mindegy 50-60 ezer zsidó halálát okozták, és amelyek végül 1944-ben zsidó vallású magyar állampolgárok százezrei, ártatlan gyermekek, nők és férfiak deportálásához és elpusztításához vezettek.

A magyar társadalom a múlt e borzalmaival mind a mai napig nem volt képes szembenézni...

A Horthy-rendszer zsidóellenes politikájának iszonyatos következményeivel kapcsolatban a tömegek – főleg a fiatalabb korosztályok – tárgyyszerű felkészítése és felkészültsége még ma is tabu. **NEM KORREKT! MIÉRT?**

A használatban lévő történelemkönyvek, jegyzetek és folyóiratok egy része e 25 évet tartalmazó fejezeteit tanulmányozva megállapítható, hogy azokban sok a ki- és elfelejtett tény, máshol a felelősség elhárítása, a múlt szépítése, ill. kimondottan történelemhamisítás van megfogalmazva...

Pedig a múlt ismerete és vállalása nélkül nincs reális jövőkép!

VANNAK MÉG TANÚK IX.

Krausz Sándorné Rosenbaum Margit.

Manyika, így ismerjük őt a hitközségben.

Magas, szikár, zárkózott teremtés, nagyon köszönöm neki, hogy engedett a kérésemnek és elmondta a történetét.

1928. július 13-án születtem Tiszaszalkán, egy kis beregi faluban. Édesapám Rosenbaum Adolf, édesanyám Zuckermann Irén. Édesapám 1897-ben, édesanyám 1900-ban született.

Hárman voltunk testvérek: van egy nővérem és volt egy öcsém...

Tiszaszalkán 12 zsidó család élt, többségük nagy szegénységben, de rendezett körülmények között. Volt közöttük két nagybirtokos, akik fenntartották a hitközséget, volt metsző, zsinagóga, persze nem olyan nagy, mint Nyíregyházán ettől jóval sze-
reneyebb.

Minket a szüleink nagy szeretetben, vallásosan neveltek. Elemi iskolába Tiszaszalkán jártam, majd magánúton elkezdtem a polgárit. Közben bejött a 8 általános rendszere, így én azt végeztem el. Azt mondta apámnak a tanító, hogy az ugyanannyit ér majd, mint a 4 polgári.

Elkövetkezett 1944 tavasza. Már nem emlékszem a pontos dátumra, hogy mikor szedtek össze bennünket. Édesanyám még csak 44 éves volt, de hófehér volt a haja. Apámat el sem lett volna szabad vinni, mert frontharcos volt az I. világháborúban, két évig volt Olaszországban fogságban. Volt ott hon egy hímezett kép, amit a fogságból hozott haza, őt ábrázolta, amint kapál és egy olasz katona őrzi. Egy kapcaváson volt kivarrva. Mindig tervezte, hogy majd ha lesz pénze, bekeretezteti – erre aztán soha nem került sor.

1944 tavaszán az első állomás a vásárosnaményi gettó volt, onnan Beregszászba vittek bennünket a téglagyárba. Innen indult a szomorú

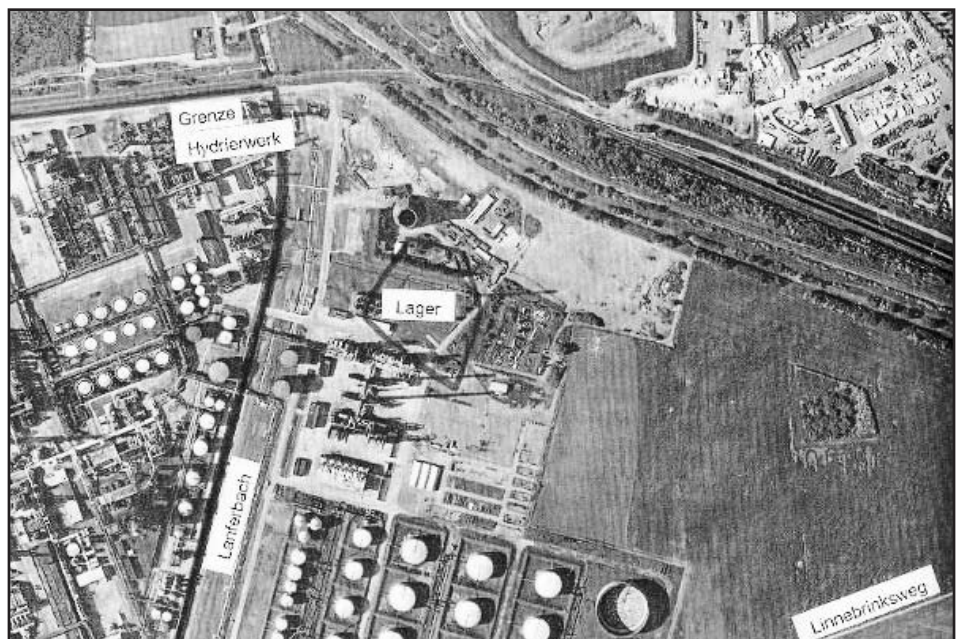
vonat Auschwitzba. 1944. pünkösdjé már Auschwitzban töltöttük, ahol hat hétig voltunk. Úgy rendelte a Mindenható, hogy hárman együtt maradjunk. Édesanyámat először elválasztották tőlünk, de úgy helyezkedtünk, hogy végül sikerült együtt maradnunk. Az „A” lágerben voltunk közvetlenül a krematórium mellett, persze akkor még nem tudtuk, hogy az a krematórium.

Azt a hat hetet, amit Auschwitzban töltöttünk, nem lehet elmondani, nem lehet elképzelni. Zehlappal naponta háromszor is, válogatások, durvaság. Én a polgáriban nagyon szerettem a német nyelvet, elég jól tudtam is. Már a felszabadulás után a munkahelyemen mondták a munkatársaim, hogy én biztos a lágerben tanultam meg németül. Na, ott aztán nemigen halottunk mást, csak „Du sweine Jude, blöde”, nem volt egy becsületes szavuk. Azt nem lehet elmondani, hogy azok a pillanatok hogyan peregtek. Az a sok fiatal, szigorú vallásosságban nevelkedett, szemérmes szinte még

Hat hét után aztán elvittek bennünket a francia határ mellé, Gelsenbergbe, ahol romokat takarítottunk, vagy 2000 zsidó nő. Velem volt Nánásiné Éva is. Gelsenbergben olaj- és benzinyár működött, amit a franciák naponta bombáztak. Katonai sátrak voltak felhúzva, azokban voltunk elszállásolva, emeletes ágyakon aludtunk. Rajtunk zsidó nőkön kívül negyvenezer hadifogoly volt ott, mindenféle náció. Az egyik napon magát a tábor is bombatámadás érte. A lányok félelmükben pokrócokat húztak a fejükre és kiszaladtak a szöges dróton kívülre a rétre. A bombatámadás után, mikor jöttek vissza a gépek, legéppuskázták a réten fekvő foglyokat. Rengeteg volt a halott és a megnyomorodott sebesült. A halottakat egy közös sírba rakták össze, leöntötték mésszel, úgy temették el.

A bombatámadás után elvittek bennünket egy másik táborba, Sömmerdába, ahol lőszergyárban dolgoztunk. Két csoportba osztottak bennünket, reggel hattól este hatig tartott a műszak.

Volt egy beregszászi asszony, aki az egyik este járt blokkról-blokkra és kiabálta, hogy „böjtöljtek, hátha meg-

gyereklány hogyan tudta elviselni a megaláztatást, a kiszolgáltatottságot, ami még a testi fájdalomnál is szörnyűbb volt.

szabadulunk”. Nem értettük, honnan tudta, hogy elkövetkeztek az őszi ünnepek, hiszen egyik nap olyan volt, mint a másik.

Itt voltunk csaknem a háború végéig. Aztán a vége felé elkezdtek az evakuálást, a tábor kiürítését. Hogy ez miért volt jó a németeknek, ma sem tudom. Két német nő kísért minket, az egyiket Margának hívták, egész jóindulatú volt. Mikor Gelsenbergben a tragédia megtörtént, ordított, felelősségre vonta a Wehrmacht katonákat, akik őriztek bennünket, hogy miért engedték, hogy elhagyjuk a táborát és kimenjünk a rétre.

Az evakuáció során hét hétig bolyongtunk a Szudétákban, hullottak az emberek. Egyik alkalommal magyar katonákkal is találkoztunk, csak a magyar beszédre lettünk kölcsönösen figyelmesek. Kiabáltak, hogy vége van a háborúnak, hazamegyünk. Mi nem mertük remélni, hogy van hová hazamenni. Elérkeztünk Bogsünbe, egy kis faluba, ahol a csűrben húztuk meg magunkat. Akkor már csak 180-an voltunk, a többiek meghaltak az úton... Mikor megérkeztünk, az egyik ház udvarán főtt egy üstben a héjas krumpli a disznóknak, nekiestünk. Zavart el a házigazda, hogy mi lesz az ő disznainak.

A nővérem egy németül jól beszélő barátnőjével bement a szomszéd házába és kért munkát. Kérdezte a német asszony, hogy milyen munkához ért, mondta, hogy tud varrni. Kapott a nővérem és anyám is varrnivalót. A német asszony elégedett volt a munkájukkal, ezért cserébe adott nekik enivalót.

Bogsün Karlsbadtól mindössze 20 km-re volt. Karlsbadot amerikaiak szabadították fel, itt Bogsünben oroszok voltak.

Egyik nap jött a polgármester, mondta, hogy ez egy kis szegény falu, ők nem tudnak minket eltartani, indulhatunk, amerre látunk, nyitva vannak a határok.

Így aztán hazajöttem. Akiket az amerikaiak szabadítottak fel, jobb helyzetben voltak, mert feltáplálták őket, lehetőségük volt elmenni Svédországba vagy máshová. Mi a lágerruhában, lágercipőben érkeztünk meg Pestre, a Bethlen utcába, én 45 kg voltam mindössze. Van egy kis fényképem, de nem mutatom meg, nem akarom, hogy bárki lássa.

A Bethlen utcán, Pesten fel volt állítva egy konyha, ahol minden nap főztek, adtak egy tányér ételt, egy pokrócot, egy lepedőt és egy ruhára való anyagot, majd elküldtek, mondták, menjetek haza.

Így érkeztünk meg Tiszaszalkára az üres házba. Szegény apámról és az öcsémről soha nem tudtunk meg semmit.

A házunkat teljesen kifosztották, a varrógépet a határban találtuk meg szétrozsdállva.

Valamihez kezdeni kellett, ezért a földünkön egy feles bérlővel gazdálkodni kezdtem. Aztán a földet államosították.

Megtudtam, hogy Nyíregyházán a

Joint támogatásával indul egy varroda, így itt kezdtem el dolgozni 1949-ben.

A későbbi férjem, Krausz Sándor munkaszolgálatos volt. Tényleges katonaként vonult be, de az oroszok elfogták, hiába mondta, hogy ő „hibru”, az volt rá a válasz, hogy „secku – jednu”. Hét évig volt Minszkben. A nővérem és az édesanyám kimentek Amerikába. A férjem nem akarta elhagyni Magyarországot, itt maradtunk. 22 éve már, hogy ő is meghalt, azóta egyedül élek.

Küzdelmes életemről írtam egy verset, ami önmagáért beszél. Íme, a vers:

Kísért a múlt és fáj a jelen, hogy miért, azt nem kérdezem

Júliusi rózsák hoztak a világra, és én mégsem voltam a virágkosarában.

Sajnos a rózsáim hamar elhervadtak, és nekem csak a tövisek maradtak.

Azok csak szűrnak, szűrnak szüntelen, hogy miért? Hát ezt kérdezem.

Amire választ nem kapok – ez egy „Sors” és neked ez jutott.

Megjártam én is a hadak útját, amit nem leírni, még álmodni is fáj.

Nem boldogította életemet a gyermek mosolya sem.

Boldogult jó férjemet is hamar elvesztettem,

Így egyedül a hitemmel töltöm az életem.

Klein Éva

ELTÁVOZOTT „AZ UTOLSÓ TOKAJI ZSIDÓ”

A Szombat című folyóirat 2009. novemberi számában az idézőjelben lévő címmel található egy írás, mely bemutat egy zsidó hagyományok szerint és ezen hagyományok fennmaradásáért élő zsidó embert. Hathatós közreműködésével Tokaj mára nem csak, mint zarándokhely ismert, hanem valóságos kultúrcentrummá vált, ahová Tokajhoz nem kötődő zsidó közösségek is szívesen látogatnak akár egy tartalmas kirándulás keretén belül, ismerkedni a nevezetességekkel és egyben ezáltal is mélyíteni a zsidó hagyományokat.

Mára szembesültünk a szomorú ténnyel, hogy ez a rendkívül tartalmas, a zsidóság – és nem utolsósorban a mi kis közösségünk – számára is rendkívül értékes élet a Mindenható kifürkészhetetlen akaratából sajnos fájdalmasan rövid volt. Még tele jobbító tervekkel, elképzelésekkel, ezeket csak a hit által létező irigylésre méltó energiával megvalósítani akarással, de tragikus hirtelenséggel eltávozott közülünk Löwy Lajos, az „utolsó tokaji zsidó”. Betölthetetlen űrt hagyott maga után nem csak Tokaj kultúráját illetően, túlzás nélkül állíthatóan a magyar zsidó közéletben, sőt a külföldön élő elszármazottakkal való kapcsolattartás terén is. Szintén nem utolsósorban nekünk is hiányzik jellegzetes kiejtése, haftarái és egészében az Ember.

Menj Békével, Lajoska!

Találj megnyugvást odaát, ahová vezető utolsó földi utadra hozzád méltón, a legszentebb hagyományok szerint felkészítve kísértünk el....

Sámsi György

EMLÉKEZÉS EGY NAGYLELKŰ IFJÚRA

Az elmúlt napokban meglátogattam az édesapám sírját a nyíregyházi Kóztaji úti zsidó temetőben. Magammal vittem a két fiú unokámat, hogy megtanulják fontos az őseik emlékének az ápolása.

A 12. és 6. évében járó fiúk érdeklődéssel szemlélték a számukra szokatlan sírformákat és feliratokat.

Séta közben ráakadtunk egy kissé elhanyagolt, de láthatóan gazdag család elhunytjainak síremlékére.

Bizonyára ma már kevesen tudják, hogy a képen látható, erősen elhanyagolt sírban nyugvó Burger Istvánban kit tisztelhetünk.

A Burger család síremléke

Az 1891-ben született Burger István gazdag, Nyíregyházán élő földbirtokos volt. Apja Burger Mihály (1854-1902), anyja Burger Etelka (1871-1913).

A Burger féle orosi – pazonyi - turai birtok 1300 holdat tett ki.

Rövid élete egy tragikus baleset következtében ért véget.

Történt, hogy a birtokok ispánja, Kohn Imre felkereste Burgert a Széchenyi utcai sarokházban, és fegyvert kért a garázdálkodó vadorzók ellen.

„A 29 éves Burger István odaadja egyik fegyverét, amelyet az ispán oly szerencsétlenül nézeget, hogy a puská elsül, és halálosan megsebesít

ti Burgert. Azonnal beszállítják a kórházba, Klekner főorvos megoperálja, de sokat már nem segíthet rajta. A szellemileg teljesen épen maradt Burger szabályos körülmények között pontos végrendeletet készít, és egész vagyonát jótékony célokra hagyományozza: az 1300 holdas földbirtokból a szülőknek, Burger Mihálynak és Burger Etelkának nevére szóló alapítvány alakítandó, Nyíregyháza város kezelésében, azzal a kikötéssel, hogy a haszon fele az izraelita egyház jótékony céljait segítse. A szép sarokházat a nyíregyházi születésű Pavlovits Károly tervezte: ezt a tervbe vett zsidókórház céljaira adományozta, berendezésével együtt.

A Burger féle családi ház mai állapotában a Széchenyi-Deák Ferenc utca sarkán

A fényes temetés után a család oldalági tagjai előbb egyezkedni akartak, majd perrel támadták meg a végrendeletet. Hiába. Csak az Országos Földrendező Bizottság szakított ki egy darabot földosztási és házhely-kijelölési célokra, mint háborús szerzeményből. A többire kuratórium alakult, ebben minden felekezet és a város kapott képviselést, az ügyeket Juhász Sándor ügyvéd, a későbbi bankigazgató vezette. Ebből az alapítványból kor-

szerúsítotték, bővítették a sóstói gyermeknyaralató telepet, az ún. Szeréna lakot” (dr. Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák III. kötetéből)

A Szeréna-lak egy régi képeslapon és a bontás előtti állapotában (1997)

A háború előtt a kerítésen, a bejáratnál egy tábla ezt jelezte is. A tábla elveszett, a nemes adomány feledésbe merült.

„Burger halála évfordulóján egyébként régen a városházára kitűzték a fekete lobogót, sírját küldöttség koszorúzta meg. Az 1923-i évfordulón felavatták azt a budapesti Gerenday cég által budakalászi sárga márványból faragott emlékművet, amelyre ezt vészték: „Akit jótémény és szeretet követ, az nyer örök életet, igazságot és tiszteletet.”

A budakalászi sárga márvány emlékmű felirata

A felirat folytatása

Még talán az kívánczik ide, hogy az ispán bűnösségét az egyértelmű helyzet ismeretében igen enyhén

bírálták el: 1922-ben 1000 kor. fel-függesztett pénzbüntetésre ítélték Kohnt.” (dr. Margócsy József: Ut-cák, terek, emléktáblák III. kötet)

A nyíregyházi önkormányzat, mint a helytörténeti kutatásokban aktív képviselőt 2005-ben felkért, hogy az általa alapított kitüntetések nevesítésére tegyen javaslatot. Természetesen a cél az volt, hogy minél több nyíregyházi vagy nyíregyházi születésű megbecsült közéleti ember emlékét örökítsük meg ilyen formában is. A szép gondolatot tett követte. A nevek kiválasztásához segítségért fordultam az általam nagyra becsült dr. Margócsy Józsefhez, a helytörténeti kutatások területén is nagy érdemeket szerzett Jócó bácsihoz.

Nyíregyháza városának tett nagylelkű felajánlása alapján az „Együtt

egymásért” kitüntetés névadójának a fent nevezett Burger Istvánt javasoltuk, melyet Nyíregyháza Megyei Jogú Város Közgyűlésének 1/2006. (I. 26.) KGY rendeletben rögzítettünk és fogadtuk el.

A rendelet 18. § (1) bekezdése az alábbiakat fogalmazza meg:

„Az „Együtt egymásért” „Burger István-díj” kitüntetés az önkormányzatnál és intézményeiben, valamint a társadalmi és a civil szervezetekben, a szociális ellátás és gondozás területén kimagasló munkát végző személyeknek adományozható”.

Gyanítom, ha ma megkérdeznénk az utca emberét, tizből tíz nem tudná, ki az a Burger István.

A város részéről szép gesztus volt, hogy a nevet megörökítette egy kitüntetésben, de a fenti sírját látva elgon-

dolkodtam, hogy talán társadalmi összefogással rendbe kellene hozatni az egykor szebb napokat látott síremléket.

„Együtt egymásért” Burger István kitüntetésben részesültek:

2007. Mónus Albertné, a nyíregyházi Tóth András Szeretetotthon alapítója;

2008. Sándor Zoltánné, Rákbetegek Országos Szövetsége Nyíregyházi Napforduló Szolgálat (daganatos betegeket segítő, nyitott mentálhigiénés segítő szolgálat) részlegvezetője;

2009. Bolanowski Gabriella, a Gyermekjóléti Központ dolgozója, aki a Nagycsaládosok Egyesületének vezetőségi tagjaként kapta a kitüntetést.

Felbermann Endre

KLEZMER

A második világháború előtt az ekkora nagyságú városban, mint a miénk, akár öt klezmer zenekar is játszott a vendéglőkben. A módszeres népiirtás után már egy sem. Igaz, az éjszakai vendéglők is bezártak.

Joshua apja, ahogy hazavánszorgott a munkaszolgálatból, kereste a régi játszótársakat, a régi kocsmákat – kevés sikerrel. Volt egy nagyon szépen szóló hegedűje, melyet még egy éjszakai mulatozás után kapott egy elzüllött bárótól. Nagy becsben tartotta. Hogy, hogy nem, előkerült a háború után a tokkal együtt épségben, ott porosodott a szekrény tetején. Ahogy Joshua ötéves forma lehetett, elővette az apja a hegedűt és rendszeresen tanította. A gyerek nem volt tehetségtelen. Aztán az apja halála után valahogy elfeledkezett a hegedűről.

Eljárt a szomszédos városba dolgozni a kalapgyárba. És hogy, hogy nem, a hegedű újból a kezébe került. Cincogtatta, egyre szebb dallamok jöttek elő a vonó alól. Megpróbált valamilyen bandát toborozni, de öt faluból is csak két zenésze akadt, azok is csak ugatták a klezmert. Próbált csatlakozni a cigányokhoz, de nem szívesen fogadták; egyébként is a vörös hajával, szeplős képével, kampós orrával kitűnt közülük. Vagy húsz évig rá sem nézett a hegedűre, míg egy délután csodálatos dallamokat hallott valahonnan messziről. Vonzotta a hegedűszó, felbátorodott, ment a hang irányába. Megtalálta a két cigányt, akik a főtéren kitergették a hegedűtokjaikat és játszottak egy pár fillérért a nagyérdeműnek.

Kedvesen elbeszélgettek. Másnak elvitte a hegedűjét, játszott nekik, befogadták. Mesélt a klezmerről, valamit hallottak róla, nem sokat. Hárman játszottak már, két cigány, egy zsidó. Az emberek megmosolyogták, volt miről beszélni.

Egy nagytestű paraszthalamb mindig ott ólalkodott körülöttük, csámpásan ott totyogott. Jutott neki néhány kis morzsa, egy pár szem napraforgó. A galamb egyre csámpásabb lett, mér alig tudott menni. Egy reggelen odatotyogott a hegedűtok mellé, oldalára fordult és nem mozdult többé.

Joshua összeszedte a kevéske pénzt, elrakta a hegedűt, a vonót, szépen bezárta a tokot, el sem köszönt. Három nap múlva hallották a cigányok, hogy az öreg kilehelte a páróját.

Dolinay Tamás

RÉSZLETEK A NYÍRGYULAJI ZSIDÓSÁG TÖRTÉNETÉBŐL

A Megyei Levéltár 1736-ból őrzi a zsidó lakosok szabolcsi összeírását, amely mindössze 9 települést nevez meg. Közöttük Gyulaj nem szerepel. A számbavételt nehezítette a foglalkozásukból fakadó életmód: nagyrésztük kereskedéssel foglalkozott, keveset tartózkodott állandó lakhelyén.

1746-tól a teljes megyére kiterjedő összeírás maradt fenn, amely szerint ekkor Szabolcs megyében 44 faluban 60 család élt; a bátori járás 16 településén 23. Itt találkozunk először Gyulaj falu első adózó családfőjének nevével, Hersko SAJLOVITS-csal. Feljegyezték róla, hogy felesége van, és 4 Rhenes (rajnai) forint árenda fizetésére kötelezett. Volt, aki ettől többet, de olyan is, aki kevesebbet fizetett.

Az 1750-es évek elejéről datált összeírások azt mutatják, hogy lassan növekszik a megyébe érkező és itt letelepedő zsidók száma. 1753-ban járásunk 17 falujában 27 fő adózik. Gyulajból fizetésre kötelezett Izrael FARKAS, akinek felesége és 2 gyereke van.

1770-ben a teljes megyére vonatkozóan készült el a népesség és adóösszeírás. A népszámlálás 85 Szabolcs megyei helységben talált zsidó vallású lakosságot 236 családfővel. A bátori járásban 54 család adatai szerepelnek. A faluban továbbra is 1 családfőt regisztráltak Mic(hael) JAKOBOVICS személyében. 1750 óta él az országban és az adatfelvétel idején gróf Zsényei gyulaji birtokán lakik. Sajnos, több kiadvány ezt az évet jelöli meg a településen a zsidók első megjelenésének éveként. Hogy ez mennyire nem így van, azt az előzőekben idézett levéltári adatok cáfolják.

(...)

1868-ban Nyírbátor volt Szabolcs megye és a Hajdúkerület izraelita hitközségeinek székhelye. A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletére ez év október 11–20. között a Szabolcs megyei központi izraelita választmány Gyulajt már „Nyír-Báthori” kerületben írta össze.

A hitközség 1869-ben ortodoxnak nyilvánította magát (ekkor már a lélekszámuk megközelítette a nyolcvanat). Volt zsinagógája, az 1927.évi megyei Címtár még mű-

ködésben lévőknek ismerteti (a Mártírok és a Bajcsy Zs. u. sarkán állt, lebontották), Chevra Kadisája, hédere és mikvéje.

1870-ben a nagykállói Reáliskola újbóli felállítására a hitközség főorvosa, dr. Bleuer Miklós - aki a helybeli Szabolcsmegyei Takarékpénztár igazgatója is volt - eredményes szervező munkával adományokat gyűjtött. Az adományozók között találjuk Gyulajból Schwartz Adolfot.

(...)

1891.06.07. Az üldözött orosz zsidók részére adományt ajánlott fel a gyulaji zsidóságból: Schwartz Sámuel, Schwartz Károly, Mandel Mór, Weisz Jakab, Mandel Ignácz, Spiegel Aladár, Grün Bernát, Halpertjone Sechter, Krausz Ábrahám, Krausz Salamon, Grünfeld Sámuel, Gelbman Emánuel, Löv Móritz, Reichberger Jakab, Grünberger Izráel. Június 21-én Schwartz Károly ugyanezen célra 34 forintot gyűjtött a következő falvakból: K.-Jánosi, Derzs, Eőr, Hodász, Gebe és Császári.

1893. március 05. A Baross-szoborra adakozó gyulaji zsidók: Mandel Ignácz és Schwarcz Károly. November 20-án Spiegel Aladár Gyulaj Kisábrány tanyán a bíró és jegyző előtt megkövette Schwarcz Károlyt, mivel rá korábban Nyíregyházán az „Európa” kávéházban nyilvánosság előtt minden igazságot nélkülöző kijelentést

tett. Erről a nyilvános nyilatkozatát a Nyírvidék c. hetilapban közzétette.

(...)

1906–1910 között a nyíregyházi ágostai hitvallású evangélikus főgimnázium tanulója volt a gyulaji születésű (1894.) izraelita Kupferstein Sámuel.

Schwarcz Károly a ref. egyháznak iskola építkezési céljaira és orgonaalapjára készpénzben 260 koronát, az építkezéseknél, anyagszállításoknál 240 korona értékű fuvarozást önként adományozott. Más „főurak” kérelemre sem adtak egy fillért sem. (1906. okt.)

1910-ben Schwarcz Károly a Nyírbaktai takarékpénztár részvénytársaság igazgatósági tagja, ugyanezen évben Schwarcz Alberttel szerepel a Szabolcsvármegye legtöbb adót fizető bizottsági tagjainak névjegyzékén.

1911. karácsony. Műsoros ünnepségen a gyermekek karácsonyfájára adakoztak: Schwarcz Károly és Albert, Weisz József és Friedman Ábrahám.

1914-1918. között, az első világháborúban elesett hősi halott, zsidó származású katonák: gyulaji lakosok: Klein Ábrahám (19 éves), Schwarcz Éliás (32 éves), Schwarcz Sámuel (21 éves). Gyulaji születésűek, másutt lakók: Katz Izidor (sz.:1886) Ófehértó, Grünberger Mihály (sz.:1896) Nyírbátor.

(...)

1917.09 13-án öz. Katz Józsefné hadisegély felemelését kérte „Ő császári és királyi apostoli Felség”-től.

1919.05.12-én Schön Béla feljelentést tett a Nyírbaktán állomásozó román királyi katonai parancsnokságtól kiküldött rekviráló különítmény ellen, mivel azok a borkartárból 1,500 liter bort elvittek, melynek árát ki nem fizették, sem átvételéről elismervényt nem adtak.

1922-ben megalakul a Horthy Miklós nevét viselő községi nyomorenyhító bizottság, melynek tagjai között találjuk Mándy Bernát, Wurm Lajos, Goldstein Sámuel nevét.

(...)

1937. március 22-én Weisz Béla földbirtokos 47 helybeli mezőgazdasági dolgozóval munkaszerződést köt. A teljes szöveget angol nyelvű tanulmányában „A Contract between Landlord and Harvesters” címmel Ortutay

Gyula 1971-ben tudományosan feldolgozta.

Március 29-én a Görög Katholikus Legényegylet a Kultúrház alap javára 19 szereplővel bemutatta „A gyűrűs zsidó” népszínművet három felvonásban.

1940-ben a „Földmívelésügyi miniszter elrendelte a megye 39 községében, közöttük Nyírgyulaj községben a zsidóbirtokok igénybevételét.

1940. május 4-én kelt „Leventék névjegyzékén” az 1923. évfolyamban születettek között szerepel Goldstein Emil 14 fő vele egykorú társával.

1941.03.06. Körözés. Schwartz Miklós nyírgyulaji lakos, aki Schwarcz Károly atyától, Kaufmann Róza anyától Nyírgyulaj községben született, foglalkozása tisztviselő, Nyírgyulaj községből a sorozás elől ismeretlen helyre távozott.

1942 végén a fiatal férfiakat behívták munkaszolgálatra. 1943-ra a zsidók közül csak a nők, a gyerekek és az öregek maradtak a faluban. A fiókhitközség tagjainak sorában

1944 áprilisában csak 30 zsidót tartottak nyilván. A kis közösségnek sem egyházi, sem világi vezetője nem volt, de imaházzal rendelkeztek. Az összeírásakor megjegyezték, hogy a lélekszám 90 százalékát a gyermekek és a nők alkotják. A bevonulás miatt csak 3 zsidó férfi maradt a településen, így természetesen hitközségi élet sem folyt. Április közepén a gyulaji zsidókat a nyíregyházi gettóba vitték, ahonnan az egyik gyűjtőtáborba kerültek. Onnan a zsidókat májusban a nyíregyházi vasútállomásra kísérték, és Auschwitzba szállították őket. A háború után csak néhányan tértek haza. A faluban 1949-ben az izraeliták száma 4 fő volt.

1946. március 13-án a községből 55 fő írta alá azt a kérelmet, amelyet a helyi Földigénylő Bizottságnak címzett: „Alulírottak fenti Bizottságot felszólítjuk arra, hogy a Veisz Zoltán, Elekes Lajos és Csapláros György tulajdonát képező 100-100 kat. hold földjét, melyek Nyírgyulaj község határában fekszenek azonnal ossza szét, mert nekünk nagy szükségünk van rá, nevezettek az elmúlt gazdasági évben csak részben vagy rosszul munkálták meg, holott mi azt tisztességesen megmunkáltuk volna a múlt évben is.”...

Szluik István

A teljes írás – a források megjelölésével – a sofar-ujzag.hu oldal „Online cikkek” rovatában, a „Sofar-online” menüpont alatt olvasható.

FOLYTATÓDIK A ZSIDÓK ELLENI HÁBORÚ

Ed Koch írása

Az utóbbi időkben tapasztalható palesztin erőszakhullám, valamint a világ által érzékelhető kihátrálás Izrael mögül, elkerülhetetlenül a holokauszt idején tapasztalható hozzáállást juttatja eszembe. Az elmúlt pár hétben napvilágot látott dokumentum újabb zavarba ejtő kérdéseket tesz fel Franklin Delano Roosevelt (FDR – az Egyesült Államok 32. elnöke, 1933-45) Európa zsidókkal szembeni náci politikájának válaszlépéseivel kapcsolatban. Dr. Rafael Medoff –holokauszt-kutató, valamint a holokauszttal foglalkozó washingtoni David S. Wyman Intézet igazgatója – hívta fel figyelmemet erre a dokumentumra. Dr. Medoff együtt dolgozott velem könyvemem, melynek címe: „The Koch Papers: My Fight Against Anti-Semitism.”. A könyv a Kongresszusban eltöltött kilenc, valamint New York város polgármestereként ledolgozott tizenkét év alatti holokausztról szóló és antiszemitizmus-ellenes beszédeimen alapszik.

A dokumentum, amit Dr. Medoff küldött Rooseveltről és a holokausztról, meglehetősen sokkoló. A szövetségesek észak-afrikai jelenlétéről szól, amit ők szabadítottak fel 1942 novemberében a náci elnyomás alól. Akkor Roosevelt elnök ígéretet tett, hogy eltörlik azokat a zsidóellenes törvényeket, amelyek érvényben voltak a területen. Azonban amikor Casablancában helyi vezetőkkel találkozott 1943 januárjában, megváltoztatta véleményét. Azoknak a beszélgetéseknek az átirata, melyet Dr. Medoff idéz, hűen tükrözi az amerikai elnök hozzáállását az algériai Marokkóban és Tunéziában élő mintegy 330.000 zsidó státuszához: „A különböző szakmákban – jog, egészségügy – jelen lévő zsidók arányát az egész társadalomban betöltött arányokhoz kell igazítani. ... Az elnök szerint terve tovább eliminálja azt az érthető panaszt, melyet a németek fejeztek ki az ott élő zsidókkal szemben, miszerint miközben a teljes lakosság csak kis részét tették ki, mégis a jogászok, orvosok, tanárok, profesz-

szorok, stb. több mint 50%-a zsidó származású volt. Ugye nehezen lehet, hogy egy elnök ilyeneket mond? A forrás azonban megkérdőjelezhetetlen. Az átirat ugyanis az Egyesült Államok Külügyi Hivatalában jelent meg egy többkötetes munka részeként, melyet az Egye-

viszalépjén. Az észak-afrikai zsidókat fokozatosan engedték el a munkatáborokból, és a kvótákat, valamint más törvényeket megszüntették.

Az amerikai zsidó közösség nagyra becsüli Rooseveltet. Mindig is úgy fognak rá emlékezni, és teljes joggal, hogy ő volt az az elnök, aki

Sztálin, Roosevelt és Churchill

sült Államok kormánya adott ki. A Casablanca kötetet 1968-ban publikálták, ami akkor nem keltett nagy feltűnést. Dr. Medoff volt az, aki figyelmünkbe ajánlotta ismét.

Szerencsére az USA észak-afrikai politikája nem tükrözte Rooseveltek elképzelését. Amikor már kezdett látszódni, hogy a kormány vonakodott megszüntetni a régi zsidóellenes törvényeket, amerikai zsidó vezetők hangosan kezdték kifejezni nemtetszésüket. (Bár csak a holokauszt ideje alatt végig hallatták volna a hangjukat.) Az egyik legemlékezetesebb kritika Benzion Netanyhutól, a mostani miniszterelnök édesapjától érkezett, aki akkoriban a revizionista cionizmus amerikai szárnyának volt a vezetője. „A horgokereszt szellemisége felülemelkedik az amerikai zászló által megtestesített értékrenden” – írta egyszer. A tüntetések végül is arra kényszerítették a Fehér Házat, hogy

kivezette Amerikát a világválságból, továbbá neki köszönhető, hogy nemzetünk nem lett tagja a fasiszta rezsimnek sorának, mint Németország és Olaszország tette.

Volt 25%-os munkanélküliségünk a 132 milliós országban, volt egy Coughlin atyánk és egy Charles Lindbergh-ünk, akik megkondították a fasizmus harangjait Adolf Hitlerrel éltetve, különösen azon ötletét, hogy a zsidók tehetnek a világ problémáiról, betegségeiről. Volt egy német-amerikai szövetség, amit a yorkville-i Fritz Kuhn vezetett, és az volt a szlogenjük, hogy „Zsidóknak nem megengedett”. Ilyen táblákat még kisfiúként láttam Coney Islanden.

Természetesen Rooseveltek vezette nemzetünket győzelemre a második világháborúban. Az iránta érzett támogatás áttörő erejű volt az ország zsidóinak körében, és az emlékezetben most is előkelő helyen szere-

pel. A mai napig jellemző, hogy a zsidók elsöprő mértékben a Demokrata Pártot támogatják. A zsidó közösség 78%-ban Obamát támogatta 2008-ban.

Méltányolom Roosevelttel hozzájárulását nemzetünk túléléséhez, ugyanakkor sohasem fogom elfelejteni, hogy nem adott menedékhelyet annak a 937 zsidónak, akik a SS St. Louis fedélzetén hajóztak be. Miután elhagyták a náci Németországot és nem köthettek ki Kubában, Amerika is a hátát mutatta, és vissza kellett térniük Európába, ahol sokukat megölték a koncentrációs táborokban, még mielőtt befejeződött volna a háború.

Úgy gondolom, hogy Roosevelt nem került a mennyországba, sokkal inkább a purgatóriumba, ahol megbüntették azért, amiért lemondott a zsidókról. A purgatórium a katolikus gondolatvilág része. Én magamat világi zsidónak tartom, azonban hiszek I-tenben, és tetszik ez a katolikus gondolat. A Casablanca dokumentum megerősíti azon elgondolásomat, hogy Roosevelt szíve legmélyén nem volt különösebben megértő a zsidók helyzetével kapcsolatban.

Ma a zsidók elleni háború tovább folytatódik. Miközben palesztin terroristák gyilkolnak meg izraeli gyerekeket ágyaikban, lőnek ki rakétákat izraeli városokra, a nemzetközi kö-

zösség Izrael ellen végez kirohanásokat. Hiteléhez méltóan Obama elnök megvétózta az ENSZ-BT Izrael elítélő határozatát, mégis ugyanazzal a lélegzetvétellel a kormány szóvivője, valamint az USA ENSZ nagykövete hangsúlyozták, hogy az Egyesült Államok kormánya egyetért

Franklin Delano Roosevelt

az egyoldalú határozat lényegi részével.

Nem így szokás kezelni egy szövetségest. Miért ne élhetnének zsidók Ciszjordániában? Ma több mint egy-millió arab él Izraelben, a lakosság kb. 20%-a. Ha már Izrael és a Palesztin Hatóság úgyszólván rendezik nézeteltéréseiket, nem lennének képesek

a zsidók eldönteni azt, hogy a palesztin államban állampolgárként vagy idegenként kívánnak-e élni? Nem értem, miért nem. Persze, hogy Izrael is követett el hibákat a múltban. Az izraeliek sem mások, mint más nemzetek, beleértve a miénket is. De a meg nem alkuvás, a kompromisszumra nem hajlandóság sokkal inkább jelen van a palesztin vezetők részéről, akik féltik az életüket az arab radikálisoktól, fundamentalistáktól és terroristáktól. Hol vannak a moderált arab hangok? Nem hallom őket. Hallom viszont azokat, akik Izrael elpusztításával fenyegetőznek, akik illegitimizálni akarják a zsidó államot az ENSZ-ben.

Igen, a háború a zsidók ellen még ma is folyik, 66 évvel a második világháború után. Azonban –hál' I-tennek- ma létezik egy zsidó állam, ami nem hagyja magát megfélemlíteni és megtesz minden olyan szükséges lépést, amivel megvédheti a zsidó embereket.

Sugár Károly fordítása

TISA BE'AV-I IMA:

Augusztus 8-án 19.00

Augusztus 9-én 8.30

TEMETŐI NYITVA TARTÁS

Április 1. és október 14. között:
hétfőtől csütörtökig 9-től 16 óráig,
vasárnap 9-től 12-ig.

Pénteken és szombaton, valamint állami
és zsidó ünnepeken zárva.

Telefonszám: 06-30-318-4907

Sürgős esetben hívható:

Somos Péter: 06-30-490-0084

SÓFÁR

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6., e-mail: sofarujtag@gmail.com, tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujtag.hu Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Főszerkesztő: Somos Péter. Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség. Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Typográfiai munkák: Kalenda Szerkesztősége (4400 Nyíregyháza, Zrínyi I. u. 3-5)

Készült a Gprint Iroda digitális nyomdájában (4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 7/A)

A folyóirat ingyenes!